

**П. ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО  
ТА ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ  
В КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ**

УДК 372. 881. 116 (477)

**СОЦІОКУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ В КОНТЕКСТІ  
КРОС-КУЛЬТУРНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ-БІЛІНГВІВ  
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

**Вікторія Дороз**

*Бердянський державний педагогічний університет*

Зосереджено увагу на необхідності оновлення змісту навчання учнів національних спільнот української мови як державної, що полягає в наповненні соціокультурного компоненту елементами міжкультурного підходу до навчання, посиленні уваги на належній репрезентації національних соціокультурних стереотипів мовленнєвого спілкування. Порушується коло проблем, пов'язаних з окресленням змісту крос-культурного навчання з метою презентації, аналізу зазначеного матеріалу на уроках української мови.

*Ключові слова:* соціокультурний компонент навчання, інтеркультурність навчання, когнітивна лінгвістика, соціокультурний стереотип.

На початку третього тисячоліття особливо гостро відчувається значний вплив світової глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграційних процесів, які охоплюють також і Україну. Одним із завдань сучасної освіти в такій ситуації стає створення умов для того, щоб учні національних спільнот (українці, росіяни, болгары, поляки та ін.) набували досвіду міжкультурного спілкування, розвитку умінь і навичок спілкування з представниками інших національностей, у процесі якого відбувається формування крос-культурної комунікативної компетентності, „...щоб з її допомогою випускник школи якнайповніше реалізував свої життєві потреби, плани і наміри в умовах зростого попиту суспільства на мислячу, діяльну, творчу, національно свідому особистість” [13: 3]. Сьогодні в теорії та практиці навчання мов продовжується пошук нових підходів до мовної освіти учнів-білінгвів. Актуальні останнім часом комунікативні, когнітивні підходи в методиці навчання рідної (болгарської, російської, польської тощо), української як державної, іноземної мов забезпечують належний стан володіння мовною формою на всіх рівнях мови та мовлення. Проте проблема полягає в тому, що комунікативні підходи недостатньо враховують специфіку мови як відображення системи культурних цінностей, на основі яких будуються конкретні спільноти і моделі поведінки їхніх членів, а також специфіка мовленнєвої діяльності як культурно-обумовленої мовленнєвої поведінки.

Той факт, що кожна культура знаходить унікальне відображення в мові є незаперечним. Засвоєння тільки форми нерідної мови без урахування культурного компоненту її значення спрямовує до поведінки, що відображає рідні культурні норми учнів, які вступають у конфлікт з поведінкою носіїв культури й мови, яку вивчають. Опановуючи кожен нову мову, людина відкриває для себе нове світосприйняття, світовідчуття. Те, як особистість сприймає світ і що вона в ньому бачить, завжди

відображається у поняттях, сформованих на основі рідної мови з урахуванням всього багатства притаманних цій мові виражальних засобів. Кожну ситуацію, подію сприймають й оцінюють крізь призму прийнятих у рідному лінгвосоціумі культурних норм і цінностей, через те, як індивід засвоїв картину (модель) світу.

Отже, на сьогодні важливою є здатність мовної особистості успішно здійснювати спілкування з представниками української та інших культур, що і є завданням крос-культурного навчання української мови учнів-білінгвів. Тому питання щодо формування крос-культурної комунікативної компетентності набуває особливої актуальності, адже це дозволить представникам національних спільнот більш успішно жити, працювати в поліетнічному середовищі. Одиницями організації крос-культурної комунікативної компетентності вчені вважають культурні стереотипи.

Завдяки дослідженням в галузі соціолінгвістики (О. Ахманова, Л. Нікольський, Ю. Дешерієв та ін.), лінгвокультурології (Є. Верещагін, Д. Гудков, П. Донець, В. Костомаров, І. Ольшанський, Ю. Степанов та ін.), етнолінгвістики (К. Багурина, А. Герд, В. Жайворонок, В. Кононенко та ін.), психолінгвістики (І. Зимня, Ю. Караулов, Г. Колшанський, В. Красних та ін.), теорії міжкультурної комунікації (А. Вежбицька, Г. Єлізарова, Ю. Серебрякова, С. Тер-Минасова та ін.) стало очевидно, що для повноцінного спілкування певною мовою необхідно знати не лише мовний матеріал, але й специфічні поняття, властиві певній етноспільноті, володіти позамовними знаннями, пов'язаними з культурою і звичаями цієї спільноти людей. Відсутність таких знань є перешкодою для побудови повноцінного спілкування і викликає непорозуміння через певні відмінності між комунікативно-мовними спільнотами у наборі знань про світ. Отже, введення до навчальної програми з української мови соціокультурних відомостей, зокрема про соціокультурні стереотипи, викликане внутрішньою необхідністю процесу навчання учнів національних спільнот державної мови як мови міжетнічного взаєморозуміння в поліетнічній Україні.

Саме тому виникає проблема сприйняття й адекватної реакції учнів-білінгвів на національні соціокультурні стереотипи, обумовлена необхідністю введення феномену стереотипу до системи навчання української мови як державної. Це дозволяє нам констатувати, що концептуалізований феномен національного соціокультурного стереотипу має передбачатися завданням і структурою формування вторинної мовної особистості як суб'єкта міжкультурного спілкування.

*Мета нашої статті* – обґрунтувати доцільність і закономірність введення соціокультурного стереотипу до стратегії навчання учнів-білінгвів української мови у контексті крос-культурного навчання, зосередити увагу на необхідності оновлення змісту навчання української мови як державної, що полягає в наповненні соціокультурного компонента елементами міжкультурного підходу до навчання, посиленні уваги на належній репрезентації національних соціокультурних стереотипів мовленнєвого спілкування.

Стереотип розглядають такі науки, як соціологія, психологія, лінгвістика, літературознавство, етнографія. Представники кожної науки виокремлюють у стереотипі ті його властивості, які вибирають із позицій своєї сфери дослідження, а тому виокремлюються соціальні стереотипи, стереотипи спілкування, ментальні стереотипи, культурні стереотипи, етнокультурні тощо. Наприклад, соціальні стереотипи знаходять свій вияв як стереотипи мислення й поведінки особистості. Етнокультурні стереотипи – це узагальнене уявлення про типові риси, що характеризують будь-який народ. Німецька акуратність, російське „авось”, українська щирість, болгарська волелюбність, китайські церемонії, грузинський темперамент, запальність італійців, упертість фінів, повільність

естонців, польська галантність – це стереотипні уявлення про цілий народ, які поширюються на кожного його представника.

Соціальний стереотип (від гр. *stereós* – твердий і *typos* – відбиток) – відносно стійкий і спрощений образ соціального об'єкта (групи людей, окремої людини, події, явища тощо), що складається в умовах дефіциту інформації як результат узагальнення особистісного досвіду індивіду та уявлень, які прийняті в суспільстві. Термін *стереотип* означає повторення, відтворення яких-небудь зразків у певній діяльності. Отже, поняття „стереотип поведінки” в застосуванні до етносу характеризує систему стійких звичаїв і традицій певного етносу.

Своїм походженням і популярністю у психологічній літературі термін „стереотип” завдячує американському журналісту У. Ліппману [7], який вперше використав його в 1922 році у книжці „Суспільна думка”. Беручи інтерв'ю в різних діячів і представників широкого загалу, У. Ліппман звернув увагу на те, наскільки різними можуть бути погляди на одну й ту саму подію та її оцінку. Журналіст висунув гіпотезу про наявність упередженості, яка існує в певних стійких утвореннях, „*pictures in our heads*” (картинках у наших головах), що активно впливають на сприймання людей і подій. На його думку, згідно з цими „картинками”, члени будь-якої групи дуже схожі, практично ідентичні. Для фіксації цієї ідеї У. Ліппман запозичив з поліграфії термін *стереотип*, який означає металеву пластину з рельєфними елементами друку, що застосовується для відтворення одного й того ж тексту за умов друкування великих тиражів. У. Ліппман запропонував для користування вислів *соціальний стереотип*, який почав вживатися щодо схематичних культурно зумовлених малюнків світу в голові людини, що заощаджують її зусилля під час сприйняття складних об'єктів світу, а також захищають певні культурні позиції і норми. Психологи взяли на озброєння цей термін і активно досліджують сам феномен.

У лінгвістичній літературі під стереотипом розуміють „слово, мовний зворот, що повторюється без змін, автоматично, як усталена формула, мовний шаблон; трафарет” [12: 648]. Комунікативна лінгвістика поняття *стереотип* інтерпретує як комунікативну одиницю певного етносу, що „здатна через актуальну презентацію соціально санкціонованих потреб здійснювати спонукальний типізований вплив на свідомість особистості – соціалізованого індивіда, формуючи в ньому відповідні мотивації” [10: 15–16], або як „соціокультурна маркована одиниця ментально-лінгвального комплексу представника певної етнокультури, що реалізується у мовленнєвому спілкуванні як нормативна локальна асоціація до стандартної для певної культури ситуації спілкування” [8: 101]. Ф. Бацевич визначає стереотип як „когнітивно-психологічне утворення, схематизований і однобічний образ явища, людини, речі тощо, який ґрунтується на невеликій (часто одній) кількості рис оцінного характеру, що вважається типовими (взірцевими) для всього класу явищ, речей тощо; суб'єктивне поняття поточного мислення і мовлення, невід'ємна складова мовної картини світу певного етносу” [1: 339]. Учений виокремлює стереотип етнічний, національний, професійний, гендерний. Отже, ключовими ознаками стереотипу постають: одиниця мовної картини світу, типізація, образ або модель, канон, вірєць.

Лінгвокультурологи стереотип розглядають як інше явище: „певне „уявлення” фрагмента дійсності, фіксована ментальна „картинка”, що виступає результатом відображення у свідомості особистості „типового” фрагмента реального світу, певний інваріант певної ділянки картини світу” [9: 241]. Так, В. Карасик [4: 25], розмежовуючи поняття *концепт* і *стереотип*, зазначав, що концепт містить мовні знання, а стереотип – це образ-уявлення у його вербальній оболонці; концепт – це поняття більш абстрактного рівня, що дає змогу виводити архетипи, стереотип є більш конкретним; концепт виступає

феноменом парадигматичного плану, тобто він співвідноситься з системою ментальних утворень, а стереотип функціональний, він виявляється у комунікативній поведінці; концепт зберігається у формі гештальтів і пропозицій, а стереотип у формі фрейм-структур.

Отже, у першому випадку стереотип тотожний стереотипу в комунікативному розумінні, а у другому постає певним фрагментом концептуальної картини світу, що існує у свідомості, певним образом-уявленням, ментальною картинкою, наділеною специфічними властивостями, певним усталеним, мінімізовано-інваріантним, обумовленим національно-культурною специфікою уявленням про предмет або ситуацію. Стереотип є одночасно і формою, і способом бачення світу. У ньому збирається оптимальна кількість нормованих у культурі значень, необхідних людині для автоматичного, миттєвого сприйняття і оцінювання ситуації, „іншого”. Це комплекс світосприйняття, який складається з певних пізнавально-ціннісних настанов, специфічних форм сприйняття і поведінки.

Механізмом формування стереотипів є багато пізнавальних процесів, тому що стереотипи виконують низку *пізнавальних функцій* – схематизації і спрощення, функцію формування та зберігання групової ідеології тощо. Стереотипи засвоюють у процесі занурення людини до певного соціуму й культури (соціалізації й інкультурації) і виконують певні *соціальні функції*: когнітивну – засвоєння певної схеми дає можливість людям орієнтуватися, хто є хто; афективну (емоційну) – створення установок проти інших; суспільну – підтримання внутрішньої єдності групи відносно інших груп [11: 288].

Люди сприймають стереотипи як зразки, яким треба відповідати. Тому стереотипи здійснюють досить значний вплив на людей, стимулюючи в них формування таких рис характеру, які відбито в стереотипі. Шляхом застосування стереотипів здійснюється самоорганізація соціуму, що протистоять руйнівним тенденціям. Стереотипи стабілізують суспільство, надають людині відчуття захищеності, впевненості, безпеки. На думку вчених, в умовах комунікації стереотипи можуть бути корисними за умови їх свідомого дотримання, якщо стереотип є описовим, а не оцінним, якщо він є точним і модифікованим подальшими спостереженнями й досвідом спілкування з реальними людьми. Проте стереотипи можуть мати й негативне значення, коли, наприклад, ґрунтуються на помилкових переконаннях, викривленнях, напівправдивих свідченнях. Тому, хоч стереотипи близькі до соціальної норми, вони є стандартами як нормативної, так і ненормативної поведінки.

Стереотипи етносів з плином часу можуть змінюватися, або ставати основою етнічних упереджень. Упередження етнічне – „соціально-психологічна установка негативного характеру щодо інших етносів і конкретних представників цих етносів. Має характер стереотипу і перешкоджає адекватному сприйняттю певних етнічних спільнот і осіб. Упередження етнічне формується в конкретному соціально-історичному середовищі у масовій свідомості на рівні емоційно-образного сприйняття і важко піддається трансформації під впливом об’єктивної раціональної інформації. Реальні факти із життя, поведінки представників певних етносів сприймаються необ’єктивно, вибірково, ніби через „сито”, і „збільшувальне скло”, що фіксують, пропускають і збільшують лише інформацію негативного характеру. Така психологічна негативістська акцентуація може бути притаманною, формуватися і закріплюватися не лише на рівні масової свідомості, а й у свідомості окремої особи, коли на основі певного негативного досвіду міжетнічного спілкування, в результаті емоційних, необґрунтованих висновків, складається психологічна упередженість, негативізм щодо всіх без винятку представників етносу. Упередження етнічне може і не виявлятися у реальній поведінці особи, якій притаманні навички культури міжнародного і загалом людського спілкування, проте за певних обставин, у

конфліктних ситуаціях, упередження етнічне може стати умовою і чинником агресивності у висловах і діях особи чи групи людей” [5]. Отже, в мові будь-якого етносу наявна значна кількість соціокультурних стереотипів. Їх знання, уміння використовувати – необхідна умова успішного спілкування з носіями різних мов і культур.

На основі вивчення певних наукових досліджень було встановлено, що соціокультурні стереотипи функціонують у площині традиційно-побутової культури як фактора буття національної самосвідомості (Ю. Арутюнян, М. Мнацаканян, А. Бороноев, Ю. Бромлей, А. Дашдаміров, В. Павленко, В. Плахов, О. Селіванова, Ю. Серебрякова, Т. Стефаненко). Національна самосвідомість виражається в єдності своєї структури, яка складається з чотирьох рівнів: ідеологічного, теоретичного, повсякденного, психологічного. Психологічний і повсякденний рівні формують масово-буденний пласт національної самосвідомості, яка зумовлює викривлення об’єктивного передавання культурної інформації у процесі міжкультурної комунікації. Особливості виникнення і функціонування стереотипів зумовлені їх приналежністю до національного самопізнання на його повсякденному і психологічному рівнях. Учені встановили, що результативними компонентами національної самосвідомості в контексті взаємозв’язку цих двох рівнів є національні соціокультурні стереотипні уявлення про національний характер свого або іншого етносу (антропостереотипи). Такі стереотипні уявлення у процесі своєї актуалізації виконують потенційну деструктивну роль у міжкультурній комунікації, оскільки базуються на таких механізмах масово-буденного шару національного самопізнання, як вибірковість сприйняття, абсолютизація відносних етнічних властивостей, тенденційність у їхній оцінці, генералізація окремих неістотних для етносу явищ.

Об’єктивація таких стереотипів базується на встановленні співвідношення стереотипних культурних уявлень із системою цінностей цієї культури, що є джерелом соціокультурних стереотипів про національний характер. Параметрами для визначення культурних цінностей є культурні універсалії, специфічне наповнення яких має національне навантаження. Аналізуючи праці науковців В. Попкова, О. Селіванової, Е. Вінак (Vinaske), які визнають існування істинних і неістинних стереотипів, ми взяли за основу думку, згідно з якою соціокультурні стереотипи зумовлюють ентропійний ефект (ефект невизначеності, знецінювання) у процесі міжкультурної комунікації. Це відбувається через загальну здатність стереотипів до індивідуалізованого, некритичного, єдино можливого без свідомого селективного сприйняття іншої національно-культурної спільноти. Отже, саме абсолютна природа стереотипу, його спрямованість на абсолютизацію, однозначну інтерпретацію національного характеру та культуру іншого етносу є причиною негативного впливу стереотипів на процес міжкультурного взаєморозуміння під час вивчення нерідної мови. Таке розуміння сутності характеристики стереотипу дає змогу визначити необхідність введення феномену національних соціокультурних стереотипів у процес навчання учнів-білінгвів української мови як державної з метою розроблення методики їх попередження і подолання на основі свідомого зняття їхньої абсолютності. Під зняттям абсолютності стереотипів розуміємо формування свідомого ставлення до стереотипів на основі припущення об’єктивної багатозначності об’єкту, що сприймається.

Аналізуючи праці з проблеми культурологічних підходів до навчання мов, ми констатували той факт, що попередження і подолання абсолютних стереотипних уявлень у процесі навчання міжкультурному спілкуванню базується на принципі введення стереотипів до структури мовної особистості як суб’єкта міжкультурної комунікації. Так, В. Гончарова [3], беручи до уваги структуру вторинної мовної особистості, встановила, що стереотип актуалізується на тезаурусному рівні мовної особистості, зокрема на рівні

вторинної мовної та вторинної когнітивної свідомості; а потім стереотип функціонує на прагматичному рівні мовної особистості і визначає мотиваційну сферу стереотипної поведінки. Отже, на нашу думку, доцільність і закономірність введення стереотипу до стратегії навчання учнів-білінгвів української мови у контексті крос-культурного навчання є очевидною.

Одним із перших завдань роботи у цьому напрямку є формування так званого культурного усвідомлення. Необхідно пояснювати учням, що всі люди є носіями культурно зумовленої поведінки, яка визначається етнічною приналежністю людини. Учнів потрібно вчити усвідомлювати свою належність до певної етнічної групи та розуміти, які особливості їхньої власної поведінки зумовлені належністю до тієї чи іншої етнічної групи. Важливо також сприяти тому, щоб учні усвідомлювали культурно-обумовлену поведінку українців і представників інших етносів, необхідно стимулювати інтелектуальну допитливість стосовно різних культур, заохочувати прихильне ставлення до інших і критичне мислення щодо культурних стереотипів. Бажаним є взаємне розуміння і врахування в комунікації особливостей української та інших культур, носії яких можуть бути залучені до діалогу, взаємне врахування культурного підтексту слів і фраз мов, які контактують. Необхідно виходити з принципу врахування інофонів певних категорій і моделей нової для нього культури й адекватного користування ними, а не з обов'язкового їх присвоєння. Не потрібно прагнути до того, щоб вони зайняли місце тих категорій і моделей, які характерні для рідної культури учнів.

Матеріалів для такої роботи, та ще й з належним коментарем у підручниках з української мови вкрай мало. Необхідні взаємопов'язані та взаємозумовлені способи і засоби опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картин світу і певного результату створення образу світу в уяві кожного учня. Такий підхід до навчання зумовлений необхідністю переосмислення основних завдань засвоєння української мови, переакцентацією мети мовної освіти щодо формування лінгвістичної компетенції на комунікативну.

Своєрідність цієї методики полягає в тлумаченні таких мовних одиниць, як концепти, стереотипи носіїв етнокультурної інформації, особливих сигналів певного світу задля формування вмінь адекватного сприйняття текстової інформації та створення власних (усних і писемних) висловлювань відповідно до комунікативної мети й наміру, розвитку пізнавальної активності учнів, підвищення їхнього інтересу до вивчення української мови, виховання національної свідомості, поваги до мовних традицій як рідного, так і українського народів і бажання дотримуватися естетичних й етичних норм спілкування.

Самобутність кожного народу поряд з традиціями, ціннісними орієнтаціями, культурою виявляється передусім у мовних стереотипах поведінки, в яких концентруються риси національної вдачі, національного характеру, що формувалися століттями. Стереотипність мовленнєвої поведінки людей, яка складалася тисячоліттями, не варто подавати учням як застиглість реєстру національно-мовного „поведінкового кодексу” (він, хоч і поволі, але змінюється), ні як нівеляцію індивідуального під час вибору найдоречнішої, наприклад, етикетної форми, адже у процесі спілкування можуть створюватися навіть оказіональні вислови, найчастіше – у звертаннях. Стереотипність стосується радше набору висловів мовного етикету, спільного для національної спільноти на певному історичному етапі, і їх використання мовцями. Перш, аніж такі форми стануть стереотипними і для учнів іншої національності, їх потрібно вкласти в дитячу пам'ять, досягти, щоб вони стали своєрідним алгоритмом.

Учням необхідно дати можливість не створювати щоразу нову формулу, а скористатись однією з можливих і найбільш придатних для взаєморозуміння. Важливо добре зі школярами засвоїти чинники, що впливають на вибір словесної формули в конкретній комунікативній ситуації: фактор адресата (вік, стать, професія, соціальний стан), комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування), характер взаємин між співрозмовниками. Важливими будуть і знання особливостей усього спектра супровідних засобів (жестів, міміки), а також мелодика мови, тембр і тон голосу мовця, приязність і прихильність до співрозмовника. Так, може бути незрозумілою для учнів семантика багатьох жестів. Скажімо, чому перед тим, як запросити гостя сісти, українці (переважно старшого покоління) обов'язково продмухували місце на стільці чи лаві. Це можна пояснити школярам за допомогою уривку з твору М. Коцюбинського „Тіні забутих предків”: „І коли так молились, Іван був певний, що за плечима у нього плаче, схилившись, Марічка, а душі нагло померших невидимо сідають на лави. – Продуй перше, а ніж маєш сісти! – вимагала від Івана Палагна. Але він знав і без неї. Старанно продмухував місце на лаві, щоб не привалить яку душу, і засідав до вечері” [6: 164].

Але навіть поєднання всього виявиться недостатнім, якщо учень не враховуватиме національної специфіки українського мовного етикету, оскільки попри безліч спільних рис етикет кожного народу своєрідний. Так, вивчаючи український мовний етикет учні мають знати, що мовна поведінка українського народу поєднана з його загальною культурою, етнопсихологічними рисами, народними традиціями. Скажімо, на мовному рівні етнопсихологічні ознаки українців, зокрема доброзичливість, шанобливе ставлення до співрозмовників і почуття власної гідності, виявляються в тому, що „...семантичним центром багатьох висловів українського етикету є слова з коренем *добр-*, *здоров-*, *ласк-* (добридень, добри вечір, доброго ранку, добри досвіток, на все добре, добродію; здоров був, здорові були, доброго здоров'я, дай Боже здоров'я, здрастуйте; будь ласка, ласкаво прошу, з вашої ласки тощо)” [2: 23]. Мовний етикет українців, втілений у системі мовних знаків, символів, словесних формул, жестів, міміки, увібравши найдавніші звичаї і традиції, утворює цілісну систему, що слугує їм у найрізноманітніших ситуаціях спілкування і є одним із кодів, які відкривають своєрідність національно-мовної картини світу.

За результатами проведеного констатувального експерименту (опитування учнів російської, болгарської, української національностей) ми встановили, що взаємне міжкультурне сприйняття насамперед визначається стереотипними уявленнями, неадекватними соціокультурній дійсності. У результаті опитування було виявлено, що загальна тенденція стереотипізації української нації в уявленні росіян, болгар тяжіє до позитивної оцінки; при цьому найбільш характерними рисами українського національного характеру у сприйнятті російських респондентів є *сентиментальність, емоційність, терплячість, послужливість, невибагливість, довірливість, доброзичливість, наївність*; у сприйнятті болгарських респондентів є *доброта, гостинність, обережність, заощадливість, емоційність*. З іншого боку, автостереотипне сприйняття росіян приписує російському національному характеру такі риси: *сподіваються на „авось”, самовідданість, невибагливість, безтурботність, максималізм, оптимізм, патріотизм*; болгарських респондентів приписує болгарському національному характеру такі риси: *стриманість, передбачливість, незалежність, закритість, гостинність*.

Виявлені стереотипи про риси національного характеру кожної з означених національних спільнот свідчить про необхідність системи роботи щодо їх адекватного сприйняття, попередження і подолання негативних стереотипів стосовно певних народів. Оскільки ми встановили, що саме схильність до однозначного сприйняття, абсолютизації об'єкта обумовлює дестабілізуючий вплив негативних стереотипів на процес

міжкультурного спілкування, робимо висновок про доцільність створення системи роботи щодо попередження і подолання негативних стереотипів через зняття їх абсолютності, що є можливим при свідомому, аналітичному ставленні до стереотипів, а також за умови залучення вивчення автостереотипів як основи для подолання абсолютності гетеростереотипів.

Отже, не викликає сумнівів той факт, що необхідно запроваджувати на уроках української мови в школах з поліетнічним контингентом учнів специфічну роботу з метою презентації, аналізу національних соціокультурних стереотипів мовленнєвого спілкування. Цей запас знань, що забезпечує адекватне розуміння почутого, написаного, є важливим як умова уміння читати, писати, слухати, говорити, як інструмент під час спілкування, що полегшує сприйняття і розуміння публіцистики, художньої літератури й взагалі сприяє повноцінній комунікації в поліетнічній державі. Перспективи подальших пошуків вбачаємо у висвітленні системи роботи щодо аналізу національних соціокультурних стереотипів мовленнєвого спілкування, попередження і подолання негативних стереотипів на уроках української мови у школах з поліетнічним контингентом учнів.

1. *Бацевич Ф.* Основи комунікативної лінгвістики: підручник – К., 2004. *Білоус М.* „Заговори, щоб я тебе побачив” // Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / За ред. О. Сербенської. – Львів, 1994. – С. 19–23.
2. *Гончаров В.А.* Роль и специфика национальных социокультурных стереотипов в контексте межкультурного подхода к обучению иностранному языку в языковом вузе // Вестник Бурят. ун-та. – Сер. 8: Теория и методика обучения в вузе и школе. – Улан-Уде, 2007. – Вып. 10. – С. 154–161.
3. *Карасик В.И.* Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград, 2004.
4. *Клинченко Т.* Упередження етнічне [електронний ресурс]: етнічний довідник: поняття та терміни / Т. Клинченко Режим доступу: <http://www.socd.univ.kiev.ua/publicat/soc/yevtukh/index.htm>.
5. *Коцюбинський М.* Твори.: В 3-х т. – К., 1979. – Т. 3.
6. *Ослон А.* Уолтер Липпман о стереотипах: выписки из книги „Общественное мнение” // Социальная реальность. – 2006. – №4. – С. 125–141.
7. *Прохоров Ю. Е.* Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев – М., 1996.
8. *Русское культурное пространство.* Лингвокультурологический словарь / Под ред. И.С. Брилев, Н.П. Вольская, Д.Б. Гудков, И.В. Захаренко, В.В. Красных. – Вып. 1. – М., 2004.
9. *Рыжков В.А.* Регулятивная функция стереотипов // Знаковые проблемы письменной коммуникации: Межвуз. сб. науч. трудов. – Куйбышев, 1985.
10. *Селіванова О.О.* Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник – Полтава – Київ, 2008.
11. *Сологуб Н.М.* Стереотип // Енциклопедія „Українська мова”. – Вид. друге, виправ. і доп. – К., 2004.
12. *Українська мова: Програма для 5–12 класів загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання* / Н.В. Бондаренко, О.М. Біляєв, Л.М. Паламар, В.Л. Кононенко. – Чернівці, 2005.

---

**SOCIAL AND CULTURAL COMPONENT'S CONTENT BY ELEMENTS OF  
INTERCULTURAL APPROACH TO TEACHING****Victoriya Doroz***Berdyansk State Pedagogical University*

In the article a great attention is paid to the problem of the social and cultural component's content by elements of intercultural approach to teaching. The author pays attention to the correct representation of national social and cultural stereotypes of language communication. Some questions connected with the content of linguistical and culturological work with aim to present the analysis of definite materials at lessons are considered in the article.

*Key words:* the social and cultural component's, intercultural approach, national social and cultural stereotypes, language communication.

**СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ СТЕРЕОТИПЫ В КОНТЕКСТЕ  
КРОС-КУЛЬТУРНОГО ОБУЧЕНИЯ УЧАЩИХСЯ-БИЛИНГВОВ  
УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА****Виктория Дороз***Бердянський державний педагогічний університет*

Сосредоточено внимание на необходимости обновления содержания обучения учащихся национальных общин украинскому языку как государственному, сущность которого состоит в наполнении социокультурного компонента элементами межкультурного подхода к обучению, усилении внимания необходимой репрезентации национальных социокультурных стереотипов речевого общения. Затрагивается круг проблем, связанных с определением содержания крос-культурного обучения с целью презентации, анализа указанного материала на уроках по украинскому языку.

*Ключевые слова:* социокультурный компонент обучения, интелектуальность обучения, когнитивная лингвистика, социокультурный стереотип.